

службу, але це не може гарантувати, що прийняті абітурієнти зможуть ефективно виконувати свої професійні завдання, пристосовуватися до важких умов, попереджати та розкривати тяжкі злочини, швидко та вправно входити у контакт з різними категоріями громадян, знаходити правильні рішення у стресових ситуаціях, діяти енергійно та цілеспрямовано, а головне – не втратити доброго ставлення до людей, допомагати їм, а не бачити в кожному потенційного злочинця.

Такий відбір може бути ефективним завдяки науково обґрунтованому профвідбору, застосуванню професіограм та психограм. В ОВС ця робота потребує ще ретельного вивчення та вдосконалення.

Системний підхід до організації та методики профвідбору припускає поетапний комплекс взаємопов'язаних методів формування професійно важливих якостей. Ці методи повинні ґрунтуватися на загальнопсихологічних принципах вивчення особи і формуванні її здібностей. Науково обґрунтований відбір повинен проходити на основі відповідності якостей кандидата необхідним вимогам, а не на виборі найбільше здібного абітурієнта серед усіх.

Таким чином, головною метою профвідбору є професійне діагностування. Багато якостей, необхідних працівникам міліції (інтуїція, неусвідомлений досвід, творче нешаблонне мислення, обсяг та швидкість пам'яті, увага, доброта, гуманність, вольові якості, витримка, самовладання, емоційна зрілість, критичність, швидкість розумової орієнтації, переключення уваги і т.і.) можуть бути виявлені тільки завдяки різним сучасним науковим методикам.

Випробування за допомогою декількох тестів можуть показати тільки деякі зразки досвіду, який має кандидат на навчання, але не здібності до навчання і, майже не дають стійкого діагнозу. Переважає імовірний характер прогнозу. Якби не були випробування, вони виявлять досвідчену людину, але прогнозувати майбутнє у початківця не зможуть.

Професійний відбір внаслідок цього повинен проводитись за допомогою різних методик у комплексі, враховуючи специфіку обраної кандидатам на навчання спеціальності та напрям майбутньої діяльності.

Надійшла до редколегії 14.10.99

*В.М.Синьов, д-р пед. наук,
М.В.Клімов*

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВІДОМЧОЇ ОСВІТИ

Проблеми підготовки кадрів для органів внутрішніх справ з перших днів становлення державності в незалежній Україні були в центрі уваги науково-педагогічної громадськості та керівництва МВС України. Саме тому за короткий час в системі МВС України сформована розгалужена мережа навчальних закладів, спроможна забезпечити потреби органів внутрішніх справ у висококваліфікованих фахівцях. Та між наявністю розгорнутої мережі навчальних закладів та поняттям відомчої освіти різниця досить вагома. Тому, на нашу дум-

ку, дуже важливо підкреслити актуальність теми конференції, присвяченої проблемам становлення відомчої освіти. Такий цілісний погляд на ці проблеми вперше став предметом широкого обговорення.

Не можна переоцінити, у зв'язку з цим, значення підготовки та видання науково-практичного посібника М.І.Ануфрієва, О.М.Бандурки, О.Н.Ярмиша «Вищий заклад освіти МВС України». Немає сумніву, що цей посібник повинен стати робочою книгою кожного працівника відомчої вищої школи. Це сприятиме формуванню та підвищенню рівня їхньої педагогічної майстерності, що дуже важливо в умовах, коли більшість викладацького складу вищих закладів освіти (ВЗО) не повною мірою володіє основами дидактики.

Як відомо, становлення і розвиток відомчої освіти проходить в умовах впливу подвійного реформування: з одного боку – системи МВС України, з другого – реформування та інтенсивного законодавчого і нормативного регулювання національної освіти, що значно ускладнює діяльність відомчих закладів освіти, примушує «на ходу», без достатнього обґрунтування вирішувати складні проблеми своєї діяльності. Ми цілком поділяємо думку авторів посібника щодо необхідності спиратися при здійсненні соціальних реформ на «серйозні теоретичні підвалини» [1, с.15].

Але реально оцінюючи ситуацію, ми повинні визнати, що необхідні теоретичні засади відомчої освіти лише починають формуватися. На наш погляд, центральне місце серед них займають науково-педагогічні проблеми, адже багато відповідей на конкретні питання освітньої діяльності належать саме до педагогічної науки, зокрема, до теорії освіти і навчання – дидактики.

Тому створення теоретичних основ фахової відомчої освіти та навчання працівників органів внутрішніх справ є сьогодні та в найближчому майбутньому одним із найважливіших завдань педагогічної науки.

Зрозуміло, що однією із ключових проблем є розкриття сутності і особливостей такого соціально-педагогічного феномену, як відомча освіта, дослідження її місця і ролі в єдиному комплексі загальнодержавної освіти.

Дійсно, викликає не одне питання, пов'язане із поняттям відомчої освіти, наскільки воно адекватно визначає природу особливого виду освіти? Чи достатньо відомчої підпорядкованості навчальних закладів для формування нового виду освіти? Чи, можливо, це лише адміністративно-організаційне утворення як система відомчих навчальних закладів? Які підстави необхідні і достатні для становлення відомчої та галузевої освіти? А саме головне, які дидактичні наслідки випливають із факту її існування?

Відповіді на ці питання мають не лише теоретичне, але і конструктивно-прикладне значення для вирішення практичних проблем у сфері становлення та розвитку нових освітніх утворень. Процес фуркації освітніх галузей розвивається на сучасному етапі розбудови держави досить динамічно. Активно формується митна, податкова, військова освіти. Тому після утворення нового Державного департаменту з питань виконання покарань з системи відомчої освіти МВС України з'явилась нова відомча освіта – пе-

нітенціарна. Отже, відомча освіта це специфічний соціально педагогічний феномен, який вимагає відповідного науково-педагогічного дослідження.

Ми не ставимо перед собою завдання здійснити повне глибоке дослідження цієї проблеми. Виходячи із загальноприйнятого визначення поняття освіти, а також спираючись на результати наших досліджень проблем становлення пенітенціарної освіти та створення відповідної освітньої системи, ми визначаємо відомчу освіту як цілісний спеціально організований і нормативно детермінований процес навчання, виховання та розвитку особистості, результатом якого є здобуття нею певного освітньо-кваліфікаційного рівня відповідної спеціальності (спеціалізації), необхідно для забезпечення відомчих фахових потреб [2, 3]. Ми також визначили основні підстави, що детермінують формування відомчої освіти:

- особливі, відмінні від загальнодержавних, функції освіти;
- особливості галузі (сфери) практичної діяльності фахівців;
- специфічна спеціальність (спеціалізації);
- особливості відомчого і спеціального компонентів змісту освіти.

Історично так склалося, що професійне ядро працівників ОВС формувалось, головним чином, на основі підготовки юристів за фахом «Правознавство» у відповідності із загальнодержавною навчальною документацією. Внаслідок чого відомча освіта майже співпадала з юридичною. В таких умовах відомчі потреби щодо професійно-кваліфікаційного рівня фахівців задовольнялися лише обмеженим обсягом спецкурсів. Це стало однією із основних причин незадоволення практичних підрозділів ОВС рівнем спеціальної практичної підготовки випускників.

Внаслідок цього загострилось певне протиріччя між загальнодержавною системою вимог до змісту освіти і вимогами практичної діяльності ОВС. Фактично і до цього часу відомча освіта значною мірою повторює загальнодержавну саме тому, що протягом багатьох років не мала своєї спеціальності. Ситуація дещо змінилась після введення до державного переліку спеціальностей «Правоохоронної діяльності» та розширення діапазону спеціальностей ВЗО МВС України. Таким чином відомча освіта стала багатофаховою. Але механізм інтеграції державних стандартів і компонентів змісту освіти із відомчими та спеціальними відпрацьований ще недостатньо. Можливо вирішення цієї проблеми буде успішним завдяки впровадженню відповідних спеціалізацій, що також потребує необхідного наукового обґрунтування.

Разом з цим, на нашу думку, на одному із перших місць знаходяться проблеми визначення реальних потреб практичної діяльності працівників ОВС у відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнях. Мається на увазі не тільки організаційне рішення, скільки його наукове обґрунтування і встановлення на цій підставі освітніх цензів кожної посади працівників ОВС. Досягненню цієї мети могло б сприяти дослідження порівняльної ефективності службової діяльності на однакових посадах випускників відомчих ВЗО, що отримали різні рівні освіти та кваліфікації. Безпосередньо з проб-

лемою вивчення потреб практики в кінцевому продукті освіти пов'язана проблема визначення цілей і формування змісту освіти та навчання.

Як показують наші дослідження, найбільш ефективним шляхом вирішення цих проблем є розробка і застосування моделей працівників ОВС, фахівців, випускників навчальних закладів відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня та спеціальності. Моделі, як результат наукового підходу до їх побудови і застосування, призначені для обґрунтування офіційних навчальних та організаційно-плануючих документів: освітньо-кваліфікаційної характеристики, кваліфікаційної програми, навчальних планів і програм, контрольних завдань (тестів).

Але ми вимушені підкреслити, що проблема розробки і застосування моделей практичних працівників, фахівців, випускників навчальних закладів досить складна і багатогранна. Спрощений підхід до її вирішення, спроби використання в якості моделей працівника моделі лише його професійно-важливих якостей, тобто професіограми, або інші засоби опису вимог до працівника, тощо, не дає бажаних результатів. Внаслідок цього знижується ефективність застосування моделей і звертання до їх створення і застосування в діяльності навчальних закладів. Слід зазначити, що найбільшого поширення на практиці отримали моделі фахівців, які спирались лише на психологічну або організаційно-правову основу без достатнього науково-педагогічного обґрунтування, що не повною мірою відповідає призначенню таких моделей. Крім цього одним із недоліків широкої практики розробки та застосування моделей є їх недостатня прогностична обґрунтованість. Прогностичність моделей є одним із головних засобів реалізації концепцій випереджальної освітньої діяльності, спрямованої на формування творчо розвинутої особистості, здатної до успішного функціонування і життєдіяльності в нових динамічних умовах ХХІ століття.

Ми цілком поділяємо наміри міністра внутрішніх справ України кандидата юридичних наук Ю.Ф.Кравченка щодо того, щоб «сформувати ідеальну модель державного службовця ОВС і визначити ступінь відповідності персоналу ідеалові своєї професії» [4, с.10].

Розробка і застосування моделей фахівців ОВС має багатофункціональне значення:

- як критеріальна функція для визначення фахових потреб кожної типової посади працівників ОВС;
- як інформаційно орієнтуюча функція і діяльнісна основа для релевантного визначення цілей, змісту відомчої освіти, створення педагогічної технології освітньої діяльності відомчих закладів освіти;
- як комунікативна функція, що поєднує дві взаємодіючі сфери:
 - а) практичної діяльності фахівця;
 - б) освітнього формування фахівця.

Внаслідок проведення відповідних досліджень проблем розробки та застосування різних моделей ми дійшли також до певних висновків.

По-перше, стосовно вибору об'єкту моделей.

Вибір об'єкту моделі впливає на конкретний її зміст, але загальна структура моделей залишається інваріантною. З позицій відомчої освіти необхідно розробити не одну, а комплекс моделей, починаючи від моделі абітурієнта, посадових моделей працівників ОВС та завершуючи моделями фахівців за кожною спеціальністю і випускників відомчих закладів освіти.

По-друге, це вимоги до структури моделі. Ми вважаємо, що модель як інтегрована цілісність повинна об'єднувати такі компоненти:

- загальні та професійно важливі якості особистості (психо та професіограма) фахівця ОВС;
- характеристики фахової службової діяльності;
- освітньо-кваліфікаційний рівень;
- систему законодавчих та нормативно-правових документів, що визначають вимоги до фахової службової діяльності;
- характеристику галузі та основних сфер службової діяльності в галузі.

По-третє, розробка та застосування моделей вимагає проведення спеціальних досліджень, пошукових процедур, тобто здійснюється у відповідності із необхідними науково-методичними рекомендаціями.

Аналіз основних проблем становлення спеціалізованого ВЗО здійснено нами ще в перші роки формування відомчих навчальних закладів [5]. На нашу думку основні на той час проблеми залишаються актуальними і сьогодні.

Список літератури

1. Ануфрієв М.І., Бандурка О.М., Ярмиш О.Н. Вищий заклад освіти МВС України. Х.1999.
2. Клімов М.В. Концептуальна модель системи пенітенціарної освіти // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1999. № 4. 1997.
3. Синьов В.М., Клімов М.В. Концепція кадрового забезпечення діяльності пенітенціарної системи // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1997. № 2.
4. Кравченко Ю.Ф. Основні напрямки формування кадрової політики в органах внутрішніх справ України // Вісник Університету внутр. справ. 1998. Вип.3-4.
5. Синьов В.М., Клімов М.В. Проблеми підготовки кадрів для органів виконання покарань у спеціалізованому навчальному вищому закладі // Проблеми підвищення рівня підготовки кадрів для органів внутрішніх справ: Матеріали науково-практичної конференції. 1993.

Надійшла до редколегії 15.10.99

*А.В. Сорока, канд. психол. наук
І.М. Шалімова, канд. пед. наук*

ПРОБЛЕМИ ТА ПІДХОДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ШКОЛІ

У нових соціально-економічних умовах, коли здійснюються багатопланові пошуки удосконалення національної системи освіти і військової освіти в тому числі, стає об'єктивною потреба у вирішенні проблем та розробці нових підходів щодо визначення змісту, форм та методів організації